

Зарубіжний досвід формування національних моделей корпоративної соціальної відповідальності

Є. В. КОВАЛЕНКО¹

Поступові трансформації соціальної політики вплинули на зміну у суспільних очікуваннях громадян багатьох країн світу, що зумовило тенденцію поступової передачі відповідальності за вирішення соціальних проблем від держави до суб'єктів бізнесу. У статті досліджено особливості державної політики щодо розвитку корпоративної соціальної відповідальності у різних країнах світу й обґрунтовано причини існування істотних відмінностей між ними. На основі контент-аналізу подано класифікацію національних моделей корпоративної соціальної відповідальності, визначено основні сфери прояву державної політики у галузі соціальної відповідальності бізнесу, охарактеризовано основні аспекти реалізації політики корпоративної соціальної відповідальності на національному рівні. Особливу увагу приділено європейській моделі КСВ та її різновидам як найбільш близьким за своїми характеристиками до національної моделі соціальної відповідальності бізнесу в Україні.

Ключові слова: корпоративна соціальна відповідальність, національна політика, національна модель соціальної відповідальності, сталий розвиток, регуляторна політика.

Абревіатури:

КСВ – корпоративна соціальна відповідальність

УДК 336.71

JEL коди: M14, H59

Вступ. Істотні зміни у соціальній політиці багатьох країн світу наприкінці ХХ століття не дуже змінили соціальних очікувань населення розвинених країн світу щодо ролі держави у забезпеченні добробуту громадян. Але поступово починається процес передачі відповідальності за соціальні проблеми з держави на суб'єкти підприємництва. Юридично держава залишається безумовним гарантом соціального добробуту, проте роль бізнесу у досягненні високого рівня благополуччя суспільства поступово і неухильно зростає. Такий зсув соціальної парадигми мав не лише практичне значення, але й привернув увагу наукового світу, внаслідок чого на основі численних досліджень було сформульовано різні концепції, які пізніше лягли в основу теорії корпоративної соціальної відповідальності. Основною ідеєю цієї теорії стало переконання, що підприємства повинні розділити з державою відповідальність за екологічні і соціальні проблеми суспільства. Утвердження теорії соціально-відповідального бізнесу як важливої засади державної політики означало, по-перше, що очікування суспільства щодо бізнесу істотно зросли; по-друге, що підприємці визнали справедливість цих очікувань і необхідність відповідати їм у своїй господарській діяльності; по-третє, що держава погодилася на такий розподіл відповідальності у соціальній сфері; і, нарешті, що обсяги і вектори очікувань з боку суспільства, бізнесу і держави збіглися.

Постановка проблеми. Незважаючи на те, що корпоративна соціальна

¹ Коваленко Євген Володимирович, асистент кафедри економіки та бізнес-адміністрування Сумського державного університету.

© Є. В. Коваленко, 2016

відповідальність здійснюється підприємством на добровільних засадах, проте ця діяльність потребує державного регулювання не лише з позицій встановлення єдиних вимог для суб'єктів бізнесу, але й з позиції необхідності здійснення впливу держави на поширення соціальної відповідальності практики серед підприємств. Практика державного регулювання корпоративної соціальної відповідальності має певні відмінності у різних країнах світу. Значний науково-практичний внесок у досліджуваній сфері становлять праці Л. Албарета, Л. Бартола, В. Іванової, А. Колота, П. Котлера, Л. Петрашко, Н. Супрун та ін. У дослідженнях вищезазначених вчених подано класифікацію національних моделей КСВ, визначено й описано сфери прояву державної політики у галузі КСВ, подано основні аспекти здійснення політики корпоративної соціальної відповідальності на національному рівні. Проте наявність істотних відмінностей між національними підходами до формування моделі КСВ та динамічність інституту КСВ створюють необхідність систематизації існуючих досліджень та актуалізації інформації про особливості публічної політики у сфері регулювання КСВ у різних країнах світу.

Метою дослідження є виявлення і дослідження основних особливостей формування національних моделей корпоративної соціальної відповідальності.

Результати дослідження. Важливим етапом розвитку соціальної відповідальності бізнесу є формування її моделей на національному рівні. Існує дві протилежні тенденції розвитку концепцій соціальної відповідальності: «1) формування національних моделей корпоративної соціальної відповідальності підприємств, які враховують існуючі регіональні розбіжності, зумовлені політичними, соціально-економічними та національними особливостями розвитку окремих країн; 2) уніфікація вимог до корпоративної соціальної відповідальності підприємств, що знайшло своє відображення у розробленні та поширенні міжнародних документів, загальноприйнятих систем оцінювання рівня корпоративної соціальної відповідальності» [1]. Ми також вважаємо, що важливими причинами наявності відмінностей у національних моделях корпоративної соціальної відповідальності є історичні передумови, а також практика і пріоритети соціально-економічної політики держави, зокрема у сфері відповідальності бізнесу. На основі зазначених відмінностей прийнято виділяти такі моделі корпоративної соціальної відповідальності, як американська, європейська (зокрема скандинавська, британська, середземноморська та ін.), азійська, латиноамериканська, африканська [2].

Максимально вільною вважається американська модель корпоративної соціальної відповідальності, що ґрунтується на свободі підприємництва та філантропічному підході. Характерним для цієї моделі є: незначний вплив публічного сектору на приватний; використання переважно філантропічного підходу до КСВ, тобто фінансування бізнесом різноманітних некомерційних проектів через корпоративні фонди; фінансування підприємствами бізнес-освіти; законодавче закріплення податкових пільг, корпоративне волонтерство (залучення працівників до участі у соціальних програмах і проектах компаній), істотна роль КСВ комунікацій [3, 4].

Європейська модель передбачає активну участь публічного сектору і спрямована перш за все на розвиток соціальної відповідальності у державних компаніях, які покликані дати позитивний приклад іншим підприємствам. Аналіз національних політик у сфері корпоративної соціальної відповідальності свідчить, про основні сфери прояву державної політики у сфері КСВ: 1) публічна, яка включає національні політики КСВ, які розвиваються урядами з метою покращання їх соціальної відповідальності на

основі бажання слідувати за позитивним прикладом інших країн; 2) публічно-приватна, покликана поліпшити бізнес-практики з КСВ; 3) публічно-громадська, спрямована на поліпшення рівня обізнаності стейкхолдерів; 4) КСВ у сфері відносин, яка передбачає спрямування державної політики на розвиток партнерства між стейкхолдерами, бізнесом та урядом [5].

На основі зазначених відмінностей у країнах Євросоюзу можна виділити чотири типи національних політик у сфері корпоративної соціальної відповідальності: 1) партнерську (скандинавська модель); 2) бізнес у громаді (британська модель); 3) сталий розвиток і суспільство (модель німецькомовних країн і Франції); 4) Агора (середземноморська модель) (табл. 1). Ця типологія відображає конвергенцію між застосовуваними урядами підходами і реальними діями у сфері розвитку корпоративної соціальної відповідальності, а також між національною політикою корпоративної соціальної відповідальності і залученими учасниками [5].

Таблиця 1

Моделі державної діяльності щодо розвитку публічної політики корпоративної соціальної відповідальності у 15 країнах Європейського Союзу [доповнено на основі 5]

Модель	Характеристики	Країни
Партнерство	Партнерство як стратегія, яку спільно провадять урядові сектори з метою вирішення соціальних проблем і проблем зайнятості населення. Характерним є наголос на прозорості інформації щодо КСВ діяльності підприємств, а також необхідності слідувати позитивному прикладу інших	Данія, Фінляндія, Нідерланди, Швеція
Бізнес у громаді	М'яка політика втручання, яка стимулює залучення бізнесу до урядових дій, спрямованих на розвиток громад і приватного сектору (через підприємництво, надання волонтерських послуг, розвиток персоналу, створення нових підприємств, інвестиції у депресивні міста та сільськогосподарські території)	Ірландія, Велика Британія
Сталий розвиток і громадянство	Модернізована версія чинної соціальної угоди і наголос на стратегії сталого розвитку, наголос на концепції «корпоративного громадянства». Регуляторна політика, підтримка державою діяльності, спрямована на сталий розвиток.	Німеччина, Австрія, Бельгія, Люксембург Франція
Агора	Створення груп для обговорення проблем різних учасників соціального процесу з метою досягнення суспільного консенсусу з питань КСВ. Державний підхід до впровадження політики КСВ ще перебуває на стадії формування (за винятком Італії).	Італія, Іспанія, Греція, Португалія

Партнерська модель, що є характерною для скандинавських країн, ґрунтується на встановленні тісної взаємодії між державою й бізнесом. Державно-приватне партнерство розглядається як інноваційний і навіть ключовий інструмент у вирішенні складних соціальних проблем. Місцева влада, яка є відповідальною за шляхи створення такого партнерства, також є глибоко залученою у процес, а тому просуває ідею соціальної спів - відповідальності між адміністрацією, компаніями та соціальними організаціями. Сприяння партнерству стало центральною ідеєю у розвитку політики корпоративної соціальної відповідальності скандинавських країн.

Модель «бізнес у громаді» набула поширення у Великій Британії та Ірландії. Її характерними ознаками є застосування м'яких інструментів стимулювання компаній до діяльності у сфері корпоративної соціальної відповідальності. Ідея такого підходу до публічного регулювання соціальної відповідальності бізнесу ґрунтується на баченні, що компанії мають відігравати фундаментальну роль в економічному розвитку громад, на території яких вони здійснюють свою діяльність. Також для британської моделі корпоративної соціальної відповідальності характерними є наявність значної уваги фінансових установ та засобів масової інформації до проектів соціальної відповідальності, внаслідок чого кількість соціально відповідальних інвестиційних фондів зростає; впровадження різноманітних навчальних курсів із різних аспектів корпоративної соціальної відповідальності у програми університетів і бізнес-шкіл; зацікавленість держави у розвитку корпоративної соціальної відповідальності і розширенні партнерства з бізнесом; ведення діалогу з усіма групами стейкхолдерів, урахування їх інтересів [7].

Модель «сталий розвиток і громадянство» поширена у німецькомовних країнах та Франції і ґрунтується на перспективному баченні компаній як «хороших громадян». Уряди на основі концепції «корпоративного громадянства» стимулюють підприємства не лише до виконання своїх обов'язків із сплати податків і ведення чесного та прозорого бізнесу, а до взяття на себе зобов'язань понад ці встановлені державою обов'язкові вимоги. Уряди країн, що використовують модель «сталий розвиток і громадянство», мають давні традиції суспільного обговорення проблем сталого розвитку.

Модель Агора поширена у середземноморських країнах, включаючи Грецію, Італію, Португалію та Іспанію. Рівень розвитку корпоративної соціальної відповідальності у цих країнах істотно відрізняється: в Італії вже розпочато процес узгодження урядових проектів із соціальною відповідальністю бізнесу, а інші країни перебувають лише на початковій стадії розвитку цього напрямку діяльності. Модель Агора базується на результатах публічних обговорень соціально-економічних проблем з метою пошуку можливості спільного їх вирішення. До таких обговорень прийнято залучати представників бізнесу, політиків, представників громадянського суспільства.

Окремо у складі європейської розглядають модель корпоративної соціальної відповідальності у країнах, які є новими членами Європейського Союзу або лише претендують на членство. Для цих країн характерним є слабка участь держави у формуванні політики корпоративної соціальної відповідальності поєднано із сильним впливом міжнародних інституцій у цій сфері; визначальний вплив законодавчо-нормативного регулювання корпоративної соціальної відповідальності, зумовлений слабкістю інших механізмів розвитку; недостатня активність громадських, наукових, навчальних інституцій та засобів масової інформації щодо формування культури соціальної відповідальності у суспільстві; переважна роль у розвитку корпоративної

соціальної відповідальності належить міжнародним корпораціям і великим національним корпораціям [2]. У складі цієї моделі також виділяють різновиди (центральноевропейську, балтійську, західно-балканську), які з часом за сприятливих умов можуть бути трансформовані в єдину європейську модель корпоративної соціальної відповідальності [6].

Азійська модель корпоративної соціальної відповідальності ґрунтується на культурних традиціях Японії, адже навіть значення слова «бізнес» має соціальну складову і, включаючи у себе два слова, буквально означає «керувати світом у гармонії, сприяючи добробуту людей» і «постійно докладаючи зусиль для досягнення» [7]. Африканська модель корпоративної соціальної відповідальності здебільшого зосереджена на впровадженні проектів розвитку місцевих громад. Основними напрямками таких проектів є подолання бідності, підвищення рівня сталості середовища, розвитку економічної активності і створення робочих місць. Латиноамериканська модель характеризується низьким рівнем розвитку корпоративної соціальної відповідальності на фоні значної обізнаності громадськості у питаннях КСВ.

Модель корпоративної соціальної відповідальності в Україні перебуває на стадії формування, а роль держави у її становленні є досить високою. Відмінною особливістю вітчизняної національної моделі є вимушений характер соціальних програм, відсутність стійких традицій ідеології соціальної відповідальності, недостатня прозорість у формуванні соціальної політики на державному та регіональному рівнях, наявність значного розриву між бізнесом і суспільством у визначенні пріоритетів соціальної відповідальності [8–9].

Висновки і перспективи подальших наукових розробок. Зарубіжний досвід формування національних моделей корпоративної соціальної відповідальності свідчить про те, що державна політика у сфері регулювання соціальної відповідальності тісно пов'язана із соціально-економічними умовами, культурними традиціями і особливостями національного світогляду. В основу відмінностей між національними моделями корпоративної соціальної відповідальності покладено такі фактори, як роль держави у її формуванні, ступінь відкритості публічної політики, рівень активності бізнесу і громадського сектору у напрямку впровадження ідей корпоративної соціальної відповідальності.

Література

1. *Грицина, Л. А.* Механізм формування корпоративної соціальної відповідальності в управлінні підприємством [Текст] : автореферат канд. екон. наук: 08.00.04 – економіка та управління підприємствами / Л. А. Грицина. – Хмельницьк: Хмельницький нац. ун-т, 2009. – 20 с.
2. *Корпоративна соціальна відповідальність: моделі та управлінська практика* : підручник / М. А. Саприкіна, О. О. Ляшенко, М. А. Саєнсує та ін. (за ред. д.е.н, проф. О. С. Редькіна). – К. : Фарбований лист, 2011. – 480 с.
3. *Вернер П.* Социальное конструирование реальности / П. Вернер, Т. Лукман. – М. : Наука, 1995. – 368 с.
4. *КСО для электроэнергетических компаний: повышаем эффективность бизнеса* / М. Сапрыкина, А. Зинченко, О. Янковская, Е. Трегуб / под общей редакцией М. Калменова. – Алматы : КЕГОС, 2014. – 168 с.
5. *Albareda, L.* Public Policies on Corporate Social Responsibility: The Role of Governments in Europe / *Albareda L., Lozano J., Ysa T.* // *Journal of Business Ethics.* – 2007. – № 74. – P. 391–407.
6. *Bartol, L.* Three CSR Models in New European Union Member States and Candidate Countries [Електронний ресурс] / L. Bartol // *CSR Papers* 43.2008, December 2008. – Режим доступу: <http://www.feem.it/Feem/Pub/Publications/CSRPapers/default.htm>.

7. *Иванова, В.* Особенности формирования моделей корпоративной социальной ответственности в зарубежных странах и России [Электронный ресурс] / В. Иванова // Человек и закон. – 2009. – № 10. – Режим доступа : – http://www.chelt.ru/2009/10-09/ivanova_10-09.htm.
8. *Мурашко, М. І.* Концептуальні основи соціальної відповідальності бізнесу в Україні / М. І. Мурашко // Демографія та соціальна економіка. – 2009. – № 2. – С. 114–122.
9. *Петрашко, Л. П.* Корпоративна соціальна відповідальність в українській бізнес-практиці / Л. П. Петрашко // Міжнародна економічна політика : наук. журн. М-во освіти і науки, молоді та спорту України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вади́ма Гетьмана» ; голов. ред. Д. Лук'яненко. – К. : КНЕУ, 2011. – Вип. № 1–2 (14–15). – С. 115–141.

Отримано 05.01.2016 р.

**Зарубежный опыт формирования национальных
моделей корпоративной социальной ответственности**

ЕВГЕНИЙ ВЛАДИМИРОВИЧ КОВАЛЕНКО*

** ассистент кафедры экономики и бизнес-администрирования,
Сумский государственный университет,
ул. Р.-Корсакова, 2, г. Сумы, 40007, Украина,
тел.: 00-380-67-7746893, e-mail: kovalenko@econ.sumdu.edu.ua*

Постепенные трансформации социальной политики повлияли на изменения в общественных ожиданиях граждан многих стран мира, что обусловило тенденцию постепенной передачи ответственности за решение социальных проблем от государства к субъектам бизнеса. В статье исследованы особенности государственной политики относительно развития корпоративной социальной ответственности в разных странах мира, обосновано причины существования существенных различий между ними. На основе контент-анализа подано классификацию национальных моделей корпоративной социальной ответственности, определены основные сферы проявления государственной политики в отрасли социальной ответственности бизнеса, охарактеризовано основные аспекты реализации корпоративной социальной ответственности на национальном уровне. Особое внимание уделено европейской модели КСО и её разновидностям как наиболее близким по своим характеристикам к национальной модели социальной ответственности бизнеса в Украине.

Ключевые слова: корпоративная социальная ответственность, национальная политика, национальная модель корпоративной социальной ответственности, устойчивое развитие, регуляторная политика.

*Mechanism of Economic Regulation, 2016, No 1, 106–112
ISSN 1726-8699 (print)*

Foreign Experience of National Corporate Social Responsibility Models Forming

YEVHEN V. KOVALENKO*

** Assistant of Department of Economics and Business-Administration,
Sumy State University,
R.-Korsakova Street, 2, Sumy, 40007, Ukraine,
phone: 00-380-67-7746893, e-mail: kovalenko@econ.sumdu.edu.ua*

Manuscript received 05 January 2016

The gradual transformations of social policy influenced the changes in public expectations of the citizens of many countries of the world, resulting in a tendency to the gradual transfer of responsibility for the solution of social problems from the state to the business entities. The article studied features of the state policy on development of corporate social responsibility in various countries, justified by reasons of the existence of significant differences between them. Based on content analysis filed with the classification of national models of corporate social responsibility, defined the main areas of manifestation of the state policy in the sector of social responsibility of business, characterized the main aspects of the implementation of corporate social responsibility policy at the national level. Particular attention is paid to the European model of CSR and its varieties as the most similar in its characteristics to the national model of business social responsibility in Ukraine.

Keywords: corporate social responsibility, national policy, national model of corporate social responsibility, sustainable development, regulatory policy.

JEL Codes: M14, H59

Tables: 1; References: 9

Language of the article: Ukrainian

References

1. Hrytsyna, L. A. (2009), *Mechanism of corporate social responsibility formation in the enterprise management*, Khmelnytskyi, Khmelnytskyi nats. un-t. (In Ukrainian)
2. *Corporate social responsibility: models and management practice* (2011), Kyiv, Farbovani Lyst. (In Ukrainian)
3. Verner, P. and Lukman, T. (1995), *Social constructing of reality*, Moscow, Nauka. (In Russian)
4. *CSR for electrical energy companies: improve business efficiency* (2014), Almaty, KEGOC. (In Russian)
5. Albareda, L., Lozano, J., Ysa, T. (2007), "Public Policies on Corporate Social Responsibility: The Role of Governments in Europe," *Journal of Business Ethics*, 74, 391–407. (In English)
6. Bartol, L. (2008), "Three CSR Models in New European Union Member States and Candidate Countries," *CSR Papers 43.2008*, <http://www.feem.it/Feem/Pub/Publications/CSRPapers/default.htm> (In English)
7. Ivanova, V. (2009), "Peculiarities of corporate social responsibility models forming in foreign countries and Russia," *Chelovek i zakon*, 10, http://www.chelt.ru/2009/10-09/ivanova_10-09.htm. (In Russian)
8. Murashko, M. I. (2009), "Conceptual bases of business social responsibility in Ukraine," *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika*, 2, 114–122. (In Ukrainian)
9. Petrashko, L. P. (2011), "Corporate social responsibility in Ukrainian business practice," *Mizhnarodna ekonomichna polityka: scientific journal*, 1–2 (14–15), 115–141. (In Ukrainian)